

COBORI IN JOS IVGE FAR BIANI
AI VNE CAND PE O RAZA
PARVDE N CASA SIN CANI

L
V
C
E
A
F
A
R
V
I

78

SUMARUL:

Eminescu în Blaj	<i>St. Cacoveanu.</i>	Tabla dela Lugoj	<i>Iosif Popovici.</i>
A murit (poesie)	<i>Nic. Otavă.</i>	Foi răzlețe: Cea mai nouă	
Cîntece	<i>Z. Birsan.</i>	operă a dlui N. Jorga ...	<i>Ioan Scurtu.</i>
Mărunțișuri istorice culese		Cărți și reviste. Cronică. Poșta redacției.	
în Ungaria	<i>N. Jorga.</i>		
Deochiată (schiță)	<i>G. Stoica.</i>		
Scrisoarea din urmă (poesie)	<i>Victor Bontescu.</i>		
În luncă de Carmen Sylva			
(traducere)	<i>Horia P.-Petrescu.</i>		

Ilustrații.

«Luceafărul» (coperta de pictorul *Smigelschi*).
Profetul Ieremia, evangelistul Mateiu, Profetul
Isaia Oct. *Smigelschi*

ABONAMENT:

Abonamentul se plătește înainte! Pe un an : 12 cor. ; pe $\frac{1}{2}$ an : 6 cor.
Pentru învățători, preoți săraci și studenți : numai pe un an : 7 cor. În România :
un an : 16 lei ; $\frac{1}{2}$ an : 8 lei. Pentru preoți, învățători și studenții din România, numai
pe un an 12 lei. Un număr 50 bani, în România : 65 bani.

On. cetitori, cari vor binevoi a primi și acest număr 3 al „Luceafărului“, sînt avisați, că vor fi trecuți în registrul abonaților și obligați a ne achita în cursul lunei Februarie abonamentul pe $\frac{1}{2}$ an sau 1 an. Rugăm respectuos și pe vechii abonați a-și renoi în cursul acestei luni abonamentul. Alt-fel vom fi siliți a le sista trimiterea revistei.

On. abonați sînt rugați a ne comunica adresa exactă și completă pe verso cuponului dela mandatul poștal, împreună cu numărul de expediție de pe adresă.

On. restanțierii pe anul 1902 și 1903 sînt rugați a ne trimite abonamentul

Autorii, cari voesc să li se anunțe apariția publicațiunilor, sînt rugați a ne trimite cite-un exemplar. Rugăm în deosebi pe autorii din România.

EMINESCU ÎN BLAJ.

Pe Eminescu l-am cunoscut din poeziile publicate în «Familia», revista dlui Vulcan, care apărea pe atunci la Budapesta.

Eminescu era stabilit în Bucovina, la Cernăuți. Trăia așa dară între rominii din Austro-Ungaria și poeziile lui publicate pe atunci în «Familia», pe cetitorii «Familiei» ne lăsară încântați, întru atîta, că numele lui rămase înfîpt în mintea și inimile noastre. Numai așa se explică împrejurarea, că a doua zi după sosirea lui în Blaj, în studențime ferbea vestea și pe buzele tuturor sunau cuvintele: e aici Eminescu, e aici Eminescu! Aceasta fu în 1866, prin luna lui Maiu, pe la sfîrșit. Doritor de a-l cunoaște, am eșit în piața de dinaintea gimnasiului, locul de întîlnire al studenților.

Aici i-am făcut cunoștința.

Era un tînăr între 16—17 ani, de statură mijlocie, frumos și roșcovan. Avea un păr negru dat îndărăt și lung, părea a nu fi fost tuns de un an de zile.

Era într'un surtuc de peruvian negru, ros, scurt în mîne și rupt în coate; în niște pantaloni de altă culoare (gălbui mi-se pare) scurți de i se vedea de sub ei pînă la înfășurări cio-botele scilciate și prăfuite. Pe cap purta, de și era cald deja, căciula neagră, grea, săoasă de miel. Nu știu cum să îmi explic împrejurarea că acest exterior neglijat, nu ne era bătător la ochi. Poate fiind-că la Blaj, unde studia sărăcimea, se aflau încă mulți ca el, rău situați și îmbrăcați și apoi la un talent așa mare cum îl

țineam noi, ni se părea cum-va naturală această lăpădare de sine.

Mai, bătătoare la ochi ne-a fost împrejurarea, că deși era în vîrstă de 16—17 ani, și deși te punea în uimire cu iscusimea și cunoștințele sale, în deosebire pe teren literar, avea numai două clase gimnasiale, făcute în gimnasiul german din Cernăuți.

Această anomalie ne-o explică el în modul următor. Spunea, că el era dela Botoșani din Moldova. Tată-său, Eminovici, era bucovinean: Venise în tinerețe la Moldova ca ispravnic la o moșie boerească și se însură ca o moldoveană cu ceva stăricică. Fiind tată-său crescut la nemți, ținea mult să-i dea și creștere germană. Îl trimise așa dară la Cernăuți, la învățătura.

Acolo îl pusese sub grija profesorului Pumnul, autorul Lepturariului. După vre-o cîtă-va vreme acest mentor al său slăbise de morb, încît nu-l mai putea ținea de scurt. Micul Eminescu folosindu-se de ocasiunea dată, în loc de a merge la școală, se închidea în biblioteca Pumnului. Acolo studia neconținut și neconturbat răsbumîndu-și ast-fel în contra atîtor profesori pedanți și sarbezî. În modul acesta ne spunea el în liniamente generale, că rămase la a II-a clasă gimnasială și ast-fel pe multă vreme învrăjbit cu școala, dar și cu tată-său. Spunea mai departe, că venise la Blaj, ca să facă examen pe clasa a VII-a și ast-fel să împace pe tată-său,

care i făgăduise, că-î trimite bani, numai să apuce firul studiilor mai departe.

La Blaj sosise cu niște studenți, cari îl luară în trăsură ajungându-l pe drum. A doua zi după sosirea lui îl întâlnim în piață și ne împretinirăm numai decît. Îl chemaiu să șadă la mine și veni numai decît. Modul de traiu al studenților pe acele vremi era primitiv.

Trăiau din ce ne aducea cu dăsații de acasă pe 2—3 săptămîni: pîne, făină, slănină, brînză în belșug, dar bani puținei de tot Norocul, că Eminescu era un tînăr sănătos ca piatra, nealegător în ale mîncărei, mînca bine, durmea lung și fără grijă, dimineața de regulă pe la 8 oare se scula, se spăla, da cu degetele de cîte-va ori prin părul bogat și lung dat pe spate și era pîeptănat gata. Îmbiindu-l cu pîep-tene îmi zise: chiar bine, frate, că eî, par'că am scăpat din focul de la Troia, n'am ast-fel de sculă. După ce dimineața se găta, dejunam, ce da Dzeî și de regulă el mergea de se scâlda în Tîrnavă la moara, din jos de roate și se scâlda într'una pînă la amiază, iar eî cu alți tovarăși, mergeam la cîmp de ne preparam pentru bacalaureatul, ce aveam să-l facem prin luna lui Iulie și numai la prînz ne întorceam acasă. Atunci venia și Eminescu dela scaldă, unde punea în mirare pe toți cu manevrele ce făcea în not, corlindu-se ca aici și eșind de sub apă tîrziî unde nici nu-ți aduceai aminte. Și în Blaj eram tineri bunî înotători, dar cu Eminescu nici unul nu putea ținea. Aceasta era părerea generală. E de însemnat însă, că se scâlda de o parte singur și cu cei dinprejur nu făcea multă vorbă. I plăcea să iasă în piața Blajului, bogată în poame de tot felul. Își umplea căciula cu poame și apoi mîncînd sta de o parte rîzînd de ștengăriile studenților de prin piață, fără a lua însă parte la ele vre-odată. În scaldat *exceda*. În alte era moderat. Nu bea, nu fuma, nu juca cărți, era ca o față mare. Cînd se încingea însă cîte o discuție, și aceasta nu era rar, lua parte cu plăcere; dar adesea era de altă părere, pe care și-o apăra vorbind cu o siguranță, par'că ar fi cetit din carte. Se vedea, că eșise din biblioteca Pumnului, unde studia în bună voie, după placul inimei, fără a fi conturbat de cine-va. Cînd voia cine-va să-î impună păreri contrari dînsului, jumătate cu durere, jumătate cu tristeță repeta mereu: «lasă-mă frate, lasă-mă 'n pace». Eî ședeam atunci pe ulița

ce duce din piață către Săncel, așa zisă a Hotelului, dela hotel, adecă dela actuala tipografie, a patra casă, la văduva lui Laura lui Gozsi, adică la Iensoie, între Manfoie și crîsnicul Rațiu (Papăgol). Toată casa consta din trei apartamente: unul cătră uliță, ocupat de mine, Georgiu Bucsa, Teodor Totu, ambiî morți deja, și de Ioan Paul, nepot al meî, atunci abîa de șease ani, astă-zî profesor la Sași și la mijloc, între acestea două apartamente, era culina. Odaia noastră era mică și avea numai două paturî, iar lui Eminescu i improvisam în toată sara patul separat, căci noi aștia-lalți dormeam cîte doi într'un pat. Cum se vede, lucru sărăcăcios. Dar prietenia, armonia dintre noi și inima bună le făcea toate bune.

Eminescu a stat la mine din 1866, dela sfișitul lui Maiu, pînă cătră 15 Iulie al aceluiași an, cînd eî făcînd bacalaureat m'am depărtat din Blaj acasă în satul meî. Eminescu a rămas în Blaj. L-am chemat să vie cu mine la noi, la țară, unde vom trăi bine, dar zicea că-î silit să rămînă în Blaj, căci așteaptă bani dela tată-său și baniî în Blaj aî să-î fie adresați — și așa a rămas de mine în Blaj.

Ca să împace pe tatăl său, el va fi promis, că merge la Blaj să studieze, să facă examen pe clasa a VII-a.

Tatăl său, mînat de dorința de a-și vedea copilul procopsit, i-a făgăduit că-î trimite baniî, după cum i-a și trimis, așa am înțeles mai tîrziu. Eminescu încă s'a străduit din cît a putut să îplinească dorința îngrijatului său tată. Așa dară a luat drumul Blajului, cu atît mai virtos, că Blajul i-se arăta sub aureola primită delc un Șincai, Clain, Petru Maîor și alții, și-î sburda inima să vază aceste locuri sfinte, de cari el auzise și cetise, mai cu seamă, că această cale era bătută și de alți bucuvineni înainte de el, Vasile Bumbac, Buliga, Bucescu, ba și un tînăr călugăr cu numele, mi-se pare, Ișiescu și alții o mulțime. De cînd se așeză Aron Pumnul în Cernăuți ca profesor de limba și literatura romînă, se porni un adevărat curent spre Blaj. După acest curent se lăsă și Eminescu cînd veni la Blaj. Însă, sosit aici, în fața realității, i trecu voia de a mai face examene. Cum l-ar fi lăsat inima lui de poet să se întoarcă de pe calea apucată și înflorită a muselor, pe care-l împingea cu tărie toate aplecările lui și să apuce pe aceea, de mult părăsită și spinoasă

studiului de școală, unde nu-l aștepta decît vechia sa aversiune! Cum-că s'a lăsat de gîndul de a face studii aici, arată faptul, că nu umbla să se prepare, să întrebe în toate părțile că din ce studii are să dea acel examen, pe mai multe clase. Cît am stat eu în Blaj nu dete semne, că ar avea asemenea preocupățiuni. Și nici după aceea nu va fi făcut încercare de a face studii și examene. S'ar vedea din procesele-verbale a direcțiunii gimnasiale, dacă ar fi naintat cerere spre a fi admis la examene și tot acolo s'ar vedea decisiunea de admisibilitate ori respingere, ce trebuia să i-se dea.

Cum să știe, el studiasse pînă într'a doua gimnasială la școlile germane din Cernăuți în Bucovina. Măduc aminte, că știa limba germană perfect. Avuse așa dară înainte de a veni la Blaj cheia vastei literaturi germane. Știa pe dinafară tot ce se afla mai de seamă în poeziile noștri de pe atunci. Se va părea curioasă împrejurarea, că chiar și din Baronzii recita poezii și încă cu mare emfasă. Ne avînd la îndemînă acest poet, nu știu dacă citez întocmai, dar mă-aduc și acum aminte, că-mi recita:

«Dane băete copil de lele,
Ce umbli noaptea la stele».

și altele.

Am băgat de seamă, că spunea pe din afară cu deosebire poezii, în cari mersul și ritmul imitău natura. Așa de pildă: declama adese-ori din «Mihnea și Baba» a lui Bolintinean partea din urmă:

Mihnea incalecă, calul său tropotă
Fuge ca vîntul;
Sună pădurile, fișie frunzele,
Geme pămîntul».

și altele.

Poetul lui favorit era Alexandri. Care va fi fost pe vremea aceea poetul ori filosoful dînsului în literatura germană n'am băgat de seamă. Noi, pe la Blaj, atunci nu pre știam nemțește, ca să putem intra ceva mai afund în literatura acestei limbi.

Că Eminescu știa așa bine nemțește nu mă miram, căci studiasse tot la nemți, dar mă puneam în mirare limbajul lui românesc atît de elegant și frumos, mai ales știindu-l că vine dela școlii străine. Ne aducem aminte cum strică limba cei cari vin dela școlii maghiare și germane. Eminescu nici într'acest punct nu

era ca alți oameni. Mi-se pare că tot biblioteca Pumnului va fi fost de vină și la aceasta.

Ce să mă spun despre dînsul din vremea cît am stat împreună în Blaj? Aici era străin și foarte avisat la ajutorul altora, dar nu se deosea a cere dela cine-va ceva. I lipsea totul, dar nu se plingea de nimic. Trăia fără de grija zilei de mine. Trebuințele vieții și le redusese într'atita, încît nu se temea că nu și le-ar putea indetula ușor, ori-cînd și ori-unde. Ca paserile din evanghelie, cari nu seamănă nici se ceră, se razema pe mila Domnului cea bogată.

Cum venise la Blaj să facă examen și încă pe 4 clase de-odată, ai fi socotit să nu-și afle locul, umblind să-și cîștige oameni, — căci cine are oameni, are pe Dumnezeu, — nu umbla să facă cunoștința profesorilor, nici să-și facă mină bună cu cei mari. Nu umbla alergînd după nimic. Cu atît mai puțin după carele, cari nu te așteaptă. Dacă umblai după pretinția lui, bine, dar să umble el după pretinția altuia, nu.

Nu vorbea despre sine și lucrurile lui nici-odată. Să fi scris ceva cît am stat în Blaj împreună nu știu. Avut-a cărți cu sine și ce fel de cărți? nu știu; căci calibalicul, puțin cît va fi avut, îl lăsase, așa mi se pare, la gazda unde trăsese mai întîiu cînd sosise la Blaj.

Afară de limba germană știa puțină gramatică franceză, dar nu cetea nici nu vorbea într'această limbă. Cît va fi știut din limbile și literaturile clasice n'am luat seama. Pe teren literar, mă-aduc aminte, că nime din noi nu putea ținea cu dînsul, deși noi purtam pretențiunile știlurii de sextani, septimani, octavani și maturizanți, vezi Doamne, și această împrejurare ne jena puțin, mai cu seamă, că dînsul în hăinuțele lui rele și nu pe el croite, arăta a fi mult mai tînăr de 16 ani; pe cînd noi unii purtam barbă și mustați. Și noi niște sextani, septimani, octavani, maturizanți, vezi Doamne, nu ne-am fi dat învinși de un copil de a doua clasă. E natural, că lupta era vehementă, mai cu seamă că Eminescu eraț hărăgos și nu ceda.

Cînd am plecat eu din Blaj, el aștepta parale de acasă.

La plecarea mea, punîndu-i în vedere că cine știe cînd i vor sosi banii și Blajul peste vacanță despopulindu-se de studențime, nu-i cu sfat să rămînă singur și strein, l-am chemat

să vină cu mine, — dar zicea, că banii au să-î vine în curînd și epistola tatălui său trebuia să-l găsească în Blaj. Am înțeles, că plecînd eu, s'a alăturat la niște studenți ocrotiți peste vacanță pe lângă seminarul teologic de acolo. Cu acești studenți, cari trăiau dela seminar, a șezut Eminescu pînă prin Septembrie. Cam pe acest timp a trecut pe la Sibiiu în România. Mergînd și eu în toamna aceluî an la Sibiiu, să studiez dreptul, Ioan Lăpădat, regretatul profesor și poet dela Brașov, pe atunci student în Sibiiu și Nicolae Densușan, istoricul, pe atunci student la academia de drept din Sibiiu, mi-au spus că Eminescu trecuse pe acolo și erau încîntați de acest minunat copil.

Maî tîrziu, la 1868—69 am petrecut cu Eminescu un an întreg la București. Întrebîndu-l odată :

— Ce zici de Blaj? cum ți-a plăcut?

— Mi-a plăcut de măgăriarul dela seminar.

— Și de ce tocmai de măgăriariu?

— Spunea povești minunate și-l ascultam cu multă plăcere, a fost răspunsul.

Pe la anul 1866, apa de băut în Blaj se aducea de afară din oraș. Spre acest scop seminarul ținea un căruț, tras de un măgar. Omul de lângă acest căruț se numea în Blaj: măgărarul dela seminar.

Că cine va fi fost atunci măgărar nu știu. Pe la anul 1878—79 cînd locuiam în Blaj, se afla ca măgărar un mare povestaș și vornic de nunți, anume Nicolae Mihu, poreclit Chenderi, de loc din Veza; țaran în vîrstă cam de 40 de ani, foarte isteț. Avea o pasiune irezistibilă de a spune povești. Spunea teologilor seara în dormitor, pînă tîrziu, cînd adormeau toți.

Eu încă am scris dela el mai multe povești, balada Marcului și o orație de nunți. Se zice că peste vacanță, cînd teologii erau duși acasă și n'avea cui spune, aduna copii de pe uliță, se puneau cu ei roată pe iarbă în curtea seminarului și le spunea povești. Semăna mult la tip cu Horea. Știa multe și era meșter de vorbă. Se zice, că odată avînd pricină cu un teolog (elev seminarial), printre vorbe i zise:

— Hei! părinte, că nu m'a pus Dumnezeu pe mine la locul meu! că n'am fost să fiu eu ce sînt, c'a fost să fiu eu popă în locul d-tale și d-ta măgărar în locul meu!

E de însemnat, că de și nu știa ceti și scrie, știa o mulțime de cîntări bisericești.

Nu-î eschis ca Eminescu, la acest povestaș s'a referit, cînd mi-a zis, că i-a plăcut de măgărarul dela seminar. Chenderi fusese măgărar multe vreme la seminarul din Blaj.

Alba-Iulia, 8 Ianuarie 1904.

Ștefan Cacovean.

A MURIT...

De o zi 'ntreagă plîng alături biata Mura cu fecioru
În bordeiul pe masă 'ntinsă doar me astă-zî Laie Chioru!

De 'nvălire o vecină s'a 'ndurat cu două straie
Și drept pernă o desagă a umplut Mura cu paie.

L-a legat pe subt bărbie cu năframă de mătăasă—
O scumpete pusă 'n ladă de pe cînd era mireasă.

Busuoc și ismă creață a adus cumătra dar
Si pe buzele 'negrîte pus-a Mura un creițar.

Într'un ciob zăcuse banul, în firidă la o parte,
Nu mai umblă azi și Mura de păcat se teme foarte...

Între foi de nuc alături lângă fruntea lui de ceară,
Ostenit se 'ntinde arcul pe grumazul de vioară.

Doi cărbuni sfiala-și scapăt adormind subt pirostrii
Intunerecul coboară prin ferestrele pustii...

Mura stă pe fața vetrii și-î cad lacrimi în cenușe...
De-odat scîrție țîțina ostenită dela ușe.

În prag se ivește fata judei Zăbun cea mare
Si din mineca cămășii scoate 'ncet o luminare,

Cruce-și face— o aprinde.. Tremurînd para gălbuie
Nu se 'ndeamnă de sfială, cât pe-aici era s'apue...

— „Nu mai plinge, lele Mură!“ — zice fata lăcrămînd
Mura stă cu fața stînsă și răzleț o paște-un gînd.:

Ce zodie fără milă.. Lîngă mort la căpătii,
.-a fost dat să ardă 'n casă lumina cea dintii!.

Nic. Otavă.

MĂRUNȚISURÎ ISTORICE CULESE ÎN UNGARIA.

IV.

O apariție obicinuită era în vechia viață a Ardealului solul moldovenesc sau muntean, pe care căruțile de cinste ale Sașilor îl aduceau cu tot alaiul său de tovarăși mai mărunți și de slugi în orașele cu case vechi și strade înguste, unde-l aștepta o curățică ospătărie a Sfatului, gătită cu toată hrana îmbielșugată și băutura darnică, de care aveau nevoie voinicii și sgomotoșii «Blochi». Une-orî afacerea pentru care pornise trimesul domnesc se încheia la Brașov, la Sibiiu, la Bistrița, alte-orî caii erau puși la ham pentru a duce pe oaspeți pînă la cetățile din Făgăraș, din Jeciū, din Bălgrad, unde trebuiau să se spuie Craiului sau Voevodului cuvintele de taină.

În Archiva Museului Național se păstrează porunca din Gherla, 28 Iunie 1553, a lui Andrei Báthory, Voevod al Ardealului, către tesaurariul Petru Haller, pentru primirea unui Turc — pe atunci Ardealul Ungurilor era în voia Împăratului păgîn, ca și țările dela Dunăre, — venit cu niște călăuzi, dintre boierii lui Mircea-Vodă Ciobanul, Domnul cel rău al Țării-Romînești. Omul împărătesc va primi 200 de galbeni; uit despre boieri, cel mai de frunte va fi cinstit cu o cupă de trei mărci de argint și jumătate, iar cel de al doilea cu «postav stacojiu pentru o haină» (adecă o dulamă).

Dintr'o chitanță a lui Francisc Henther, însoțitorul solilor (26 Maiu 1554), se vede că drumul dela Brașov în sus și înapoi spre Brașov a costat, în afară de ce erau îndatoriți să dea, fără plată, Sașii, în slujba Craiului, șapte florini.

Din același izvor aflăm, că Turcul se chema Mezet Voevod, decî un beg bosniac, purtînd același nume ca și năvălitorul în Ardeal din secolul al XV-lea, cu care s'a ciocnit Ioan de Hunyade; boierul de frunte e numit «Stanislaus Komwz» și e vestitul Stănilă, pe care apoi îl tăie și pe dînsul Mircea, în a doua Domnie; cel de-al doilea e iarăși un om cunoscut: «Ioannes Pythar, servitor Myrche Wayvode» e Ioan Pitarul, pe rînd sfetnic al lui Mircea și al lui Petrașcu-cel-Bun, urmașul acestuia, și credincios al amîndurora.¹

¹ Fol. lat. 1097. Cf. Hurmuzaki, XI, Prefața și tabla.

V.

La începutul toamnei anului 1591, Petru Șchiopul, Domn al Moldovei, neputînd să înapace nevoile inimii sale de creștin cu cererile crescute ale puternicilor din Constantinopol, apuca, prin Maramureș, spre țările sigure ale Împăratului. În cale, el se abătu și pe la puternicul magnat ungar Ștefan Báthory, din Șimlău, unchiul principelui Ardealului și unul dintre cei mai însemnați vasali ai Coroanei Ungariei. Acesta dădu fugarului, din reședința sa Tagy, la 16 Septembre, o scrisoare de recomandație către arhiducele Ernest, care conducea pe atunci, din Viena, afacerile împărătești.

În ea se arată, că Voevodul, «fugar din țara sa, de frica și spaîma grozavei tiranii a Turcilor, rătăcește, fără a se statornici undeva, în stăpînirile Împăratului» și că «și-a pus în gînd a se adăposti pe lingă Măria Sa și Înălțimea Voastră». Pentru aceea-l și recomandă arhiduceului.¹

VI.

E cunoscut numele lui Carol Wagner, care a tipărit studii asupra familiilor nobile ungurești. El adunase materiale pentru o istorie a Cumanilor într'un volum de «Collectanea de regno Cumaniae», care se păstrează astăzi tot în Biblioteca Museului din Pesta.²

Sînt fel de fel de știri, orînduite numai după urmarea anilor. Ele nu privesc numai Cumania, ci cu mult mai mult istoria mai tîrzie a teritoriului, pe care Cumanii îl stăpîniseră odinioară. Ast-fel în cit avem a face cu un șir de escerpte privitoare la istoria Romînilor în întregimea ei.

¹ Fol. lat. 2626. Cererea lui Petru către Báthory, pe care-l numește «spectatilis ac magnifice domine, amice, nobis semper observandissime», iscăind ca «Spectabilis Magnificae Dominationis Vestre syncerus amicus, Petrus Vayvoda Moldaviensis» (Satu-Mare, 15 Septembre 1591), *ibid.*, oct. germ. 14. O copie, contemporană, a pașaportului, pe care Împăratul îl dădu aceluiași Domn, la 14 Octobre următor, se află în fol. lat. 2604. Cf. același vol. XI din colecția Hurmuzaki, No CCCLXIV, pp. 238—9. Scrisoarea către Voevod, care-l întovărășia, se află tot acolo, în original. E de puțină însemnătate. Pe Vo. se scrie: «pro oratore in Ziffern», — adecă: a se trimite în cifre ambasadorului imperial la Constantinopol.

² Fol. 3745.

Izvoarele puse la contribuție sînt une-orî destul de rare: ast-fel pentru Ioan de Caffa, episcop al Romînilor din Ardeal — pe care dl A. D. Xenopol socotia că l-a descoperit acum vre-o cinci-spre-zece ani¹ — se scot lămuriri din opusculul lui Hermann, *Capistranus triumphans*. Istoria Bisericii latine în principate e elucidată prin «Bullariul Dominicanelor». În Cuspinianus, Wagner găsește mențiunea unei pretendent moldovean, «Vajvoda Valachia», ce se afla pe lângă Sigismund regele Poloniei. Pentru soliile lui Petru Rareș la Viena, se aduce înaintea mărturia lui Velius. Se trimite la *Istoria Ungariei* a lui Kazi pentru întîmplările lui Radu Șerban în 1604, după întîia lui biruință dela Brașov. Un izvor rar pare a fi întrebuițat cu privire la luptele din 1639 ale lui Vasile Lupu și Matei Basarab². Din *Siebenbürgische Gelehrten* a lui Seivert se scoate titlul Disertației «de inuratione sanctorum» a lui Martin Albrich, tipărită, cu un răspuns, de Ioan Klein, la Brașov, în 1655, și dedicată marelui boier muntean și cărturarului de frunte, Constantin Cantacuzino cel bătrîn (Postelnicul). Dintr'o Cronică a Imperiului vin două știri despre viața lui Grigore Ghica, Domnul muntean. Cererile Germanilor în anii 1689—90 cu privire la țările noastre sînt estrase din continuația lui Ketteler la vestita narațiune a lui Istvánffy.

Mai ales pentru așa numita epocă a Fanarioților se pot spicui în acest repertoriu de extrase informații nouă, luate adesea din publicații, cari sînt astă-zî foarte rare.

La 1706, Wagner reproduce din «Annales Trinitariorum provinciae S. Josephi» («Analele călugărilor Trinitari din provincia Sfîntului Iosif»), p. 409, ceva despre cîuma din București. În trei săptămîni ar fi pierit 750 de oameni și Constantin-Vodă Brîncoveanu s'ar fi retras în vechia capitală a Tîrgoviștei, împreună cu ginerele său, Nicolae Roset, — contele austriac de mai tîrziu.

La 1714, e citat «Driesch legatio, p. 345».

¹ Vezi cartea mea *Sate și proci din Ardeal*, p. 12.

² Vasile, care ar fi avut o avere de 10 milioane, începe lupta, făgăduind Caîmacamului (locoțiitor de Vizir), 10,000 de galbeni, rămîind ca, după biruință, Sultantul să-și albă partea: alte 500,000. În lupta ce se dă, Domnul Moldovei ar fi pierdut 15,000 de oameni și ar fi scăpat numai cu cinci-spre-zece călări. El ar fi fost chemat la Constantinopol pentru a se îndreptați.

La 1 Decembre 1716, se înseamnă numirea lui Ioan-Vodă Mavrocordat, în locul fratelui său Nicolae, pe care cătanele-l aduseseră prins la Sibiu, — cu trimitere la Grotowski, în *Ungarisches Magazin*, III, p. 305. Tot acolo, p. 318, se vorbește despre sosirea la Adrianopol, în ziua de 24 Septembrie 1718, a lui Nicolae, care își recîștigase libertatea, dar de-ocamdată, nu și tronul.

Gazeta din Viena: «Wiener Früh- und Abendblatt» din 1778 (recte 1786?), ale cărei foi vor fi mucezind de sigur numai în foarte puține biblioteci, se ocupă de persoana lui Alexandru Ioan Mavrocordat, Domn fanariot al Moldovei, care a fost mult defăimat, a meritat ocară contimporanilor și a urmașilor pentru purtarea sa casnică sălbatecă și desfrînată, dar a reunit cu aceste urîte apucături gust pentru literatură, talent pentru poezie și patriotism grecesc, pe un timp cînd el nu era foarte obicinuit. Se spune despre el că tipărește în Viena, la Baumeister, un dicționar greco-frances și greco-italian, că a făcut, pentru ca să ajute aducerea proviziilor zilnice, un pod ce mergea dela Iași pînă la Scînteie și că a cumpărat, pentru a opri focurile din capitala sa — trebuie să ne amintim că predecesorul său Alexandru, fiul lui Constantin Mavrocordat, i s'a zis pentru pagubele dese făcute de foc în zilele sale: Pirlea-Vodă — mai multe tulumbe de stins («plures syringas»), pe cînd înainte de aceasta erau numai măsurile lui Constantin Mavrocordat de a veni sacagiit acolo unde arde¹.

Die Wiener Zeitung pe 1786 (p. 1015) se extrage că Mihaî-Vodă Suțu a fost mazilit, din cauza sănătății sale, la 6 April².

Iar, mai departe, întîia gazetă, deosebindu-se ast-fel de cele mai multe manifestări ale opiniei publice europene, îndreptățește purtarea pometului Voevod Mavrogheni, care, domnind în București, nu uitase tinerețele sale de pirat. Măsurile sale ar fi urmărit numai, cu energie, stabilirea ordinei, a dreptății în principat: «Besteht die Grausamkeit, mit welcher der neue Fürst von der Wallachey, Mavroyeni, abgescildert worden, in nichts anders als in einer Strenge mit welcher er gute Ordnung und Gerechtigkeit indem ihm anvertrauten Lande wiederherzustellen

¹ Vezi Ist. literaturii romîne, II, p. 28.

² Vezi ale mele *Acte și fragmente*, II, p. 205.

OCTAVIAN SMIGHELSCI: Profetul Ieremie. Evangelistul Mateiu, Profetul Isaia.

und beobachten zu lassen sich gefleissiget, und seine Unterthanen sehen es nun ein, dass er ihnen, anstatt eine Geissel zu seyn, zur Wohlthat gegeben ist.»

Pină și un vechiū «Konversations-Lexicon» din 1716, *Lexicon universale*, dă harnicului și meticolosului scotocitor o știre nouă: aceea că fiii văduvei Doamne Păuna Cantacuzino, cari trăiau din ceva rămășițe de avere și din mila Împăratului, aveau atunci vârsta de 17 ani, cel mare, Radu, și de 13, cel mic, Constantin, care era menit unei lungi închisori și unei morți în mare nenorocire.

VII.

Manuscriptul fol. lat. 3743 cuprinde o Istorie a regilor Ungariei și, pe lângă dinsa, și un tratat «de ducibus Valachiae». Mica lucrare se vede a fi fost făcută în 1723, cu toate că în lista de Domni adausă cu creionul, la p. 52, se merge pînă la «Manuil Voda modernus», adecă Manuil Vodă Roset (Giani), Domn în Moldova în timpul războiului din 1768—74 și în Țara-Românească cu vre-o zece ani mai tîrziu. Autorul cunoaște pe Leunclavius, compilatorul vechilor cronici osmane, pe Cronicarul ungar Thurócz. Unele din isvoarele sale sînt rare, ca acel «Bellum transilvano-turcicum», în care, la p. 207, a găsit scrisoarea de reclamație a Vizirului pentru că Rákóczy al II-lea adăpostise pe trădătorii și fugarii Gheorghe Ștefan și Constantin, odată Domni ai principatelor.

Mai interesant că scriitorul, decî un Sas, sau un German din administrația Olteniei anexate de Austria, știe romînește și a cunoscut țările noastre. Ast-fel, el pomenește hrisovul lui Basarab al III-lea (Neagoe) pentru hotarele cu Ardealul (7028 dela Facerea Lumii), adăogînd că «un exemplar, în slavonește, se află în mănăstirea Cozia»¹. El dă în litere cirilice numele lui Mircea-Vodă și întreg titlul domnes: al lui Șerban-Vodă Cantacuzino, în această formă cam stilcitată: «Ioanū Șărbănū Cantacozinō Basarabū Voevode, den mila lui D[u]mn[e]zăū D[o]mnu și biruitoriū a toată Ungrovlahiia».

C tre sfîrșit se laudă activitatea literară a lui Nicolae Mavrocordat, în aceste rînduri care lămuresc și asupra anului cînd a scris anonimul:

¹ Vezi ale mele *Studii și Documente*, V, pp. 473—5. No. 1.

«Ce e drept, pînă acum a fost un scriitor harnic și, atît înainte de prinderea sa, cît și pe urmă, a cumpărat multe cărți la bilciul din Leipzig. Ba încă, anul trecut, a chemat la sine, tot din Leipzig, pe Ștefan Bergler, de loc din Brașov, Ardelean, om foarte erudit în limba grecească. ca să poată lucra ast-fel și mai bine»¹.

VIII.

După titlu ar fi aplecat cine-va să dea o mare însemnătate caietului latin² al căruia titlu înseamnă pe scurt: «Proces de restituție în stăpînire pornit de Valahul Horea împotriva Secuilor, după legile cele nouă ale Împăratului Iosif al II-lea». De fapt e însă o greoaie glumă de cărturar, în care formele de drept și preținse cuvîntări de avocat sînt aduse pentru a face pe ciți-va cetitori, cu mai multă învățătură decît gust, să ridă pe socoteala lui Horea, ale căruia oase frînte nu mai puteau acum să sperie pe nimeni.

IX.

«Suplimentul» la anele lui Ioan Bethlen, cuprins în ms. quarto lat 2423, dă o sumă de știri relative la istoria relațiilor dintre Ardeal și principatele romîne, dar firește că nu e aici locul ca ele să fie reproduse.

Răspunsul lui Martin Bolla³ la *Supplex libellus* al Romînilor din Ardeal (oct. lat. 79) n'are nici-un fel de însemnătate. Între probele ce aduce autorul pentru venirea mai tîrziu a Romînilor e și lipsa unui termen romînesc pentru Ardeal. Se știe, că pentru Romîni toate pămînturile locuite de neamul lor formează o singură *Țară-Romînească*, în care se deosebesc apoi

¹ «Literis sane hactenus diligentem dedit operam et tam antequam captus erat quam postea, ex Lipsiensium merctau multos libros comparavit; quin, proxime praeterlapso anno, ex eadem Lipsia Stephanum Berglerum, Coronensem, Transilvanum, et graecae linguae doctissimum, ad se accersivit, uti tanto felicius studia promoveret.» Cf. *Ist. lit. rom.*, I, pp. 55, 57, 143—4, 200 și *Două biblioteci de mănăstire*, București, 1904, tabla, precum și Seivert, *Nachrichten von siebenbürgischen Gelehrten*, Fressburg, 1785, p. 25 și urm.

² Ms. 4to lat. 975. «Processus ordinarius, per sex classes processuales, quo Valachus Horya de Flora, Daciae tyranus, procedit contra Siculos, ad repetitionem sui in integrum, iuxta normam novissimam ab August. Imperatore Iosepho II praescriptam practice elaboratus, MDCCLXXXV».

³ Vezi *Ist. lit. rom.*, II, p. 249 nota 3.

alte «țări» după riuri. Deci Ardealul e pentru ai noștri: Țara Murășului, Țara Someșului, Țara Bîrsei, etc.

X.

Maî însemnat decît cele maî multe din manuscrisurile studiate pînă aici e fol. germ. 284 care dă o *Scurtă descriere a Ardealului*, din secolul XVIII-lea: «Summarische Beschreibung des Gross-Fürstenthums Siebenbürgen».

Scriitorul recunoaște în Romîni «o rămășiță și posteritate a vechilor colonii romane, care formează cea maî mare și maî însemnată parte dintre locuitorii Ardealului» (welche ein Überbleibsel und eine Nachkommenschaft der alten römischen Colonien sind und den stärksten und beträchtlichsten Theil der Inwohner von Siebenbürgen ausmachen). Limba lor seamănă cu cea latină și cea italiană. Pînă și mămăliga țeranului romîn ar vorbi pentru această descendență (cu toate că, adăugim noi, mămăliga e o inovație, căci porumbul n'a fost cunoscut de Romîni decît în veacul al XVII-lea). Tot așa îmbrăcămîntea și unele obiceiuri.

După ce se încearcă a lămuri numele de «Valahî», anonimul — de bună seamă german, și nu sas — trece la legea și la clerul românesc din Ardeal. Neuniții formează cea maî mare parte. Preoții, încunjuțați derespectul fanatic al credincioșilor — «țăranul romîn i ascultă orbește și are pentru ei un respect și o venerație ce merg pînă la îndumnezeire» —, pot abia să cetească și să cînte n biserică. Oamenii sînt creștini maî mult cu numele: «abia unul din douăzeci poate zice Tatăl nostru».

Trecînd la moralitatea locuitorilor romîni ai Ardealului, autorul i înfățișează, ca ori-ce om «civilizat» din timpurile sale, ca desfrinați, bețivi,

«răzbnători, ușurateci», bucuroși să treacă dintr'un loc în altul, leneși, chiar la munca cîmpului, «grozav, și chiar dezgustători, de murdari». Recunoaște însă — căci acest reprezentant al energiei, curăției de moravuri și gospodăriei bune a oamenilor bogați și liberi se poate ridica pînă la nepărtenire — că Romîni au «multă pricepere firească și o nepăsare față de moarte cu totul deosebită și așa cum nu se află ușor și în aceeași măsură la alte neamuri; maî ales aceia cari se fac soldați, — cum, de altmîntrelea, toți Romîni sînt viteji și inimoși» («so wie die Wallachen überhaupt alle, brav und herzhaft»).

El explică însușirile rele prin nenorocirea socială, economică, națională a Romînilor. Ei n'au preoți, cari să fie în stare a-i conduce și îndrepta prin sfaturile și exemplul lor. Se adaugă «supunerea și înlănțuirea maî mult decît de robii a lor («mehr als sklavische Unterthänigkeit und Knechtschaft»).

«Maî vine încă disprețul general ce li se arată de toate celelalte neamuri ce se află în țară; ei știu, că nu au nici o proprietate (nichts eigenthümliches haben), ei știu că puținul lucru ce stăpînesc de fapt, e în primejdie de a le fi smuls în ori-ce chip de *domnii* lor, ei văd exemple zilnice, că sînt ridicați de odată din locurile, pe care le-au curățit pentru cultură în sudoarea frunții lor și cu multă ostenală și muncă, atunci cînd se așteaptă maî puțin la acesta, dîndu-li-se o foarte mică răsplătă a muncii, ai adesea, și maî că ar trebui să zic, de cele maî multe-ori, fără nici un fel de despăgubire. Această șerbie din cale afară de aspră, aceste sarcini peste măsură, de care ei își dau seamă foarte bine, trebuie neapărat să aducă nepăsare, nestatornicie și multe alte însușiri rele, să distrugă ori-ce hărnicie.

(Va urma).

N. Iorga.

DEOCHIĂTĂ.

A gătit-o mama frumos, i-a pus cerceii cei noui, pe cari a dat mama mai un car de sdrențe unui ovrei, i-a înconjurat de cinci ori gîtul alb de spumă cu mărgele înșirate cu salbe, salba și mărgeaua; a încins-o cu o palmă în sus de mijloc cu rochia cea de nuntă, să se vadă cismele ei roșii ca jarul și ascuțite, ascuțite.

E Duminecă și Dumineca vine Bujorel să o ducă la biserică. O mai duce de două ori și a treia oară o duce cu totul. Î-e drag de Bujorel, că Bujorel e voinic și mîndru. Cu hora el e mai isteț și vîstra lui întrece pe toate vîstrele din toate pălăriile. Un mușcat întreg de-abia se ține sub șinorul roș și împletit cu fir. Și niște pantaloni de pînză, largi, vai dar largi is, să încapă o namilă de om în e.; dar așa sînt ei croiți, pînză au muierile să căptușești cerul. I șade bine lui Bujorel lîngă Nastasia, is făcuți par'că anume unul pentru altul și cînd ies din casă, mama i petrece pînă la poartă și-i mîncă cu ochii așa i de dragi. «Ptiu, să nu vă deochi, dar cum vă potriveți unul cu altul».

— Freacă-te, mamă, o țir cu mîna pe obraz, că prea ești palidă și să umblați în pace. Vă aștept la amiază cu prînzul, am tăiat găina a pistriță și am făcut-o teiței cu o țir de hrean, un pahar, două de vinars și apoi mergeți la horă.

«Bine-a fi mamă, bine, să nu fierbî tare găina, că azi vom sta mai mult la biserică, că au venit domnișii mari și pătrupopu și domnișorii dela oraș să sfințească școala și vom merge și noi să vedem ce-o fi».

«Că bine zici fată — zise bătrîna — veniți cînd veți putea, voiți trage a oală dela foc».

Și au plecat tinerii ținîndu-se de mină, mai mult fuga decît încet; le era tare să vadă slujba cea frumoasă ținută de trei preoți, să auză cîntînd pe domnișorii dela oraș și inima fetei i bătea cu cît se apropia mai mult de biserică. Dar dacă se va uita vre-unul la ea? Vai ce stă a grăi; doar e păcat să te uiți în biserică la alții, dar dacă își va întoarce cine-va capul să o vadă, ea se uită în pămînt;... ba nu... ridică ochii și se uită spre altar. Au intrat în biserică. Bujorel a lăsat-o și a plecat înainte. A sărutat icoana și s'a așezat între oameni. Ea sta nemișcată, vai ce-i de lume din toate satele vecine și domnișorii cîți is de mulți și toți cu părul mare și pieptănați cu cărare.

Unul a întors capul, s'a uitat la ea. Frumoasă fată, ah! ce mindrețe de copilă; s'au întors mai mulți, mai toți... au văzut-o, o priviau lung... biata Nastasia s'a roșit, a plecat capul și-i venia să iasă din biserică. Corul a început să cînte și ea și-a venit în fire. S'a uitat la domnișorul cel care a văzut-o întîiu. Îl zăria dintr'o parte și-i putea desface graiul dintre cele-lalte. Ce frumos cînta, vai ce frumos cînta, îi vin lacrimi cînd îl auzi și ce ochi frumoși avea cînd a văzut fata și părul lui, ce păr; Bujorel nu-i așa ca domnișorul. Bujorel are buzele prea mari și uite ce urît e tuns Bujorel. De s'ar mai uita odată la ea, e drăguț domnișorul și vrea să-l vadă încă odată bine; acum nu-i e rușine.

Ah! dar icoana, ea n'a sărutat icoana. Încet încet se apropie. Mersul ei e lin, legănat, ușor se apleacă, buzele ei aprinse se apropie de sfînt și-i acopere picioarele reci.

Domnișorul e lîngă dînsa; inima i bătea să-i spargă pieptul; oh! ce fecioară frumoasă, par-că e fată de împărat. Ea se întoarse, ochii lor se întîlnesc, el aiurează, e pierdut în zarea ochilor ei albaștrii: «Ești mîndră, copilă, ah! cît ești de mîndră!...»

* * *

Bătrîna Angheloăia eșise de vre-o cite-va ori în pragul ușii și-a dat cu ochii ocol pe dealuri să-și zăriască odraslele. De geaba, par-că i-a îngropat cine-va.

Lumea venia, Bujorel cu Nastasia n'aveau de gînd. Tinerete, ce să le faci — își gîndea ea — mi-aduc aminte ca acum, cînd mă mîna biata maica, Dumnezeu s'o odihnească... la apă, n'aveam chip să mai viū, baș că era urîtu ăsta de Anghel, apoi să fi avut numai horba lui Bujorel, eu îmi făceam casă lîngă isvor. Tinerete, tinerete nu-ți ajunge luna cu lumina și noaptea cu întunerecul, te mai acopere și ăle tufe pe deal. Ce-ar mai da ăsta să mă mai vadă odată ca'n acea vreme, e bătrîn, dar gîndesc, că m'ar mai prinde odată de mijloc, măcar că sînt zece ani de cînd numai mă sudue. Dar cine cînta așa frumos?

Din deal cobora încet o ceată de domnișori. Veniau la mama Angheloăia, căci i-a chemat Nastasia la masă.

Ea e logodită și masa a fiert o găină căci a

auzit că vin domniî ăi mari dela oraş să sfin-
ţească şcoala şi de se va potrivi să intre şi la
ei, ca oameni gazdă, vrea să-î omeniască.

Cîntău domnişorii ca pe la ei pe acasă, unul
cu fluerul şi cei-lalţi îţi rupeau inima de jale:

Jelui-m'aş şi n'am cui
Jelui-m'aş codrului.

şi se revărsa jalea pe dealuri şi cădea pe sat,
de lăcrimau bătrînele, iar fetele eşiau la poartă
să se mire. Vaî de mine, auzi că ştiu romîneşte
domnişorii!...

— Dar cum să nu ştim, că sîntem doar romîni
şi neam de neamul nostru tot aşa vorbia, răs-
punea mîndru ăl cu fluerul.

— Dar mama Angheloăia unde şade?

— Aici maică, aici, iacă aci ne-a sălăşluit
sfîntul şi bătrîna eşi în poartă cu un ştergar
alb dinainte şi cu lingura în mîină.

— Placă în casă domnişorii... placă no,
avem şi noi cite ceva, cu ce ne-a dăruit ăl de
sus şi om face, ce om putea de rîndul gurii.

— Dar fata mea unde-aţi lăsat-o? Ea nu
vine?

— Oh! mămucă, ea vine mai încet, se vede
că avea să-î spună ceva lui Bujorel, să n'o
auzim noi,... aşa sînt tinerii? li-e frică şi de
moşoroaie, că le-o înţelege dragostea.

— Da bătrînul ăsta al nostru unde o fi să
ne aducă ceva udătură, v'o fi sete domnişorii...
măi Anghela, măi eşi şi tu în vileag, ia vezi
ce oaspeţi mîndrii ne veniră.

— Ştiu că n'o fi venit la tine să te vază
rosti bătrînul pe lingă ţeava pipii, ce se hodinea
într'un colţ al gurii ziulica întregă şi deschi-
zînd uşa, ridică nişte cisme mari, mari să le
treacă pragul.

— No, Dumnezeu vă alduiască domnişorii,
dar mare cinste mî-a fost dat să am la bătrîneţe.

— Placă şedeţi! Tu boreasă, ia dă cu oala
aia prin pimniţă, de vezi s'a acrit varza şi adu-o
cu vîrf încoace.

Mama Angheloăia luă urciorul din cui şi
coborî în pivniţă şi cît ai bate 'n palmi era cu
cana plină ochiî. Cînd e vorba să-ţi cinsteşti
neamul şi din neam pe cei mai aleşi, îşi dă
romînul şi inima.

Au băut băieţii cum să bea la nuntă şi beau,
că era de unde şi era şi cine să le dea şi
bătrîna cu plăcinte în jurul lor.

Era o veselie mare şi cîntău domnişorii de

lăcramau gazdele, iar vecinii cu mîinile în şold
îi ascultaî din uliţă.

Într'un tîrziu numai iată şi Nastasia, un
bujor de fată, isteată ca o căprioară... neşte
ochi... Doamne! Ce ochi. Te perdeai în lu-
mina lor. Apoi neşte buzişoare roşi şi umede
ca fragile, să mori lingă ieale, şi să nu le dai
pace. Îera superată... avea ce avea, că n'avea
linişte. Obrajorii-î înflăcăraţi şi nu cugeta să
se uite la nici unul. Dar ce le pasă lor! Fata-î
mai frumoasă cînd e supărată. Hei, apoi ce
necaz mare-o fi avînd! Ia, o fi sărutat-o ăl
flăcău mai puţin de cît i-ar fi trebuit. Nu-î
nimica deseară încă-î vreme şi în ciuda fetei
s'au pus să cînte:

Mîndro de dragostea noastră
Răsărit-au flori pe coastă
Răsărit'au viorele
De focul inimii mele,
Răsărit'au ghiocel
De dragul ochilor tei.

Cîntău toţi, numai Caius nu cînta. Ori nu
ştia să cînte? Cum să nu ştie, căci e din
ţeara cîntecelor şi-a născut ascultînd doina.
Nu cînta... ei, nu cînta... par'că-î stase graiul.
Şi-a pironit ochii pe fată... faţa lui se descolora
din ce în ce mai mult, picioarele nu-l mai ţi-
neaî, buzele-î tremuraî, tremura din tot cor-
pul, ca prins de friguri.

Nu l-a băgat nimenea în seamă, doar inima
fetei l-a înţeles. Ea vrea să-l aibă aproape, ea
vrea să-î aline durerea. În colţul ascuns al
tinzii nu era nimenea.

Fară să ştie s'au întilnit acolo.

— Nastasio!

Fata şi-a plecat capul şi-a început să tre-
mure.

— Nastasio! Floare crescută în grădină de
împărat! cuprină mîndră, ridică-ţi capul, ridi-
că-ţi ochii ăia blinzi, ridică-ţi gura aia ferme-
cată să le vad toate, să mă îmbăt uitîndu-mă
la tine.

El i-a apucat capul întie mîni a privit-o
lung în faţă, cînd două lacrimi au alunecat
din ochi pe obrazii ei aprinşi.

— Domnişor! — şi Caius i-a stins vorba
cu un sărut fierbinte şi apăsător.

*

S'au dus Domnişorii, satul rămăsese pustiu
şi liniştit ca mai înainte. Toată lumea cu
rostul ei.

În casa lui badea Anghel e jale mare.

Nastasia fericirea zilelor lor de bătrînețe zăcea în pat. Ochiul ei neliniștit căuta ceva prin unghiurile casei. Figura ei îmbujorată altă dată se stinsese, era galbenă și trasă ca frunza codrului de toamnă.

Bătrîna își frămînta minile în jurul patului:

— Deochiată . . . vai de mine . . . e deochiată.

— Ce te doare maică? Spune-mi ce te doare?

— Scumpa mamei și crinișorul mamei și bogăția mamei!

— Sărmana bătrînă! Cîtă jale e în inima ei. Suspinul o îneca și lacrimile-i curgeau șiroaie.

Î-a descîntat. Cărbunii stinși în apă au căzut toți la fund. «E deochiată! vai de mine e deochiată.»

Î-a dat să guste de trei ori din apă, a muțat degetul și i-a făcut cruce pe piept, pe frunte și pe mină și aștepta în liniște minunea descîntecului.

Fata zăcea nemișcată. Din cînd în cînd tresărea, țipa speriată și mamucă-i lua minile într'ale sale și le strîngea la piept: «Draga mamei și odorul mamei!»

Trei zile s'a chinuit biata copilă. Trei zile

lungi și trei nopți și mai lungi a veghiat-o sermana ei mamă și datu-i-a cite în lume să scape de dureri, dar toate erau zadarnice. Fata suferia, se chinuia, se bătea cu moartea. Minuțele ei slăbite și le apăsa în partea stîngă a pieptului. Aci o durea, aci o înțepa ceva, aci . . . aci la inimă-i buba și nimenea nu-și putea da seama, ce-i. Ce boală rea . . . Doamne, ce boală rea. Așa scurtă și cît de mult a schimbat pe biata fecioară. Fata aia frumoasă ca un măr și plină ca o cerasă, iară acum numai o arătare. Ochiul ei stinși și fruntea senină mai arătau abia, abia urmele frumuseței.

A trecut și ziua asta și-a venit întunerecul blăstămat și-ațit de greu bolnavilor.

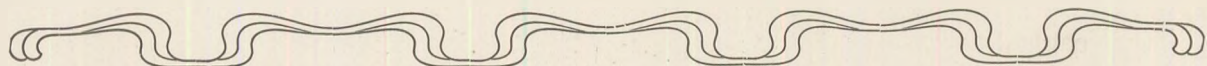
Nastasia se frămînta între perini.

Chinurile nopții s'au grămădit asupra ei să-i sfișie viața . . . Pe casă cînta cîovica . . .

Un țipet de groază s'a auzit de-odată. Bătrîna leșinase. Lumea multă adunată în jurul patului plîngea cu hohot. Bada Anghel strîngea cu putere la piept unica lui fericire apăsîndu-i o luminare în mină.

Doamne! rău a deochiat-o.

George Stoica.

Cîntece.

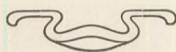
„Si din botez ți-au dat un nume
Nesțiutorî de ce-o să fie,
Dăci e un nenoroc pe lume
Să porți un nume de „Marie.“

„Ispită“ să-ți fi zis iubită
De sigur ar fi fost mai bine,
Si toți te-ar fi iubit, Ispită
Si toți s'ar fi ferit de tine.

Mai liniștit ca fulgul de zăpadă
Cînd tremurînd se lasă pe pămînt,
Iti lași și tu frumosul cap să-ți cadă
Pe pieptul meu.

Cînd fulgul vine legănat de vînt
Si-abia pămîntul de-l atinge moare,
Tu ce crezi să găsești copilă oare
La pieptul meu?...

Zaharia Birsan.

SCRISOAREA DIN URMĂ.

(Fragment.)

Ași vrea să-ți scriu
 Frumos, ca nici-odată:
 Ași vrea să știu,
 Să pun atîta măiestrie 'n vorbe,
 Să pot. să tilcuesc așa cuvîntul,
 Ca țipet, să se facă fie-care frază,
 Ca fulger, să se facă fie-care vorbă,
 Să ardă șirele, cînd le citești,
 Să schîntee,
 Să ridă și să plîngă . . .
 Orî nu!
 Să ridă numai,
 Hohotînd, să ridă,
 Nebune . . .
 Să tremure,
 Sbătîndu-se ca sufletul din mine,
 De dragoste, de dor
 Și de durere!

Ași vrea să știu, să fac minuni,
 Ca 'n vremea veche:
 Un cîntec,
 Să fie plîns, ca să 'nduioșeze,
 Să fie țipăt, care să 'nfioare,
 Să fie strigăt, care să 'nspăimînte!
 Să pot să'mî pun în el întreg amarul
 Și chinul și durerea necuprînsă,
 Să mî-o cuprînd,
 Prefermecată 'n vorbe;
 Să'mî podidesc din sufletul jalea toată,
 Să'mî vărs vîpaia inimii întregă,
 Cu 'ntreg nebulu-î foc,
 Cu tinerețea,
 Cu visurile-î toate —
 Să plîngî, să rizî, cînd îl citești,
 Să tremurî,
 Să te cutremurî
 Și să simți,
 C'acesta
 E ultimul iubirei mele cîntec:
 Rămăsu' bun . . . de tine.
 De tine —
 Și de fericire!

A fost . . .
 Un basm a fost — din alte lumî, albastre,
 A fost, ca nici-odată . . .
 Un basm dușos . . . Tu închipuiai copila
 Frumoasă de împărat
 Și cu voinicul,
 Iar tovarăș:
 Fugarul năzdrăvan cu șapte inimî,
 Mî-era iubirea!
 Și-am isbutit mulțime de primejdii,
 Și-am suferit mulțime de amaruri,
 Și-am petrecut și marea fără țărni,
 Și-am străbătut și codrul fără margini
 Iubirea mea și eu!
 Și cu uriași ne-am dat la luptă dreaptă,
 Cu paralel ne-am aținut la hartă,
 Și ne-am răzbit cu zmei și cu bălauri
 Și singeram din zeci de răni de-odată
 Și-am înfruntat de zeci de orî peirea,
 Ce sta să ne răpue —
 Dar am învins și-am izbutit în fine,
 Prin mîi și mîi de căi încrucișate.
 Din mîi și mîi de curse iscusite
 Și viclenii de vrăjitoare . . .
 Iubirea mea și eu!

Și-apoi?!
 Apoi . . . a fost . . . a fost, ca nici-odată —
 De ce să ți-o măi spun,
 O știî tu bine,
 Cum s'a sfîrșit povestea minunată . . .
 Adio!
 Condeiu 'mî cade tremurînd din mîna
 Și-o lacrimă îmi tremură din gene,
 A fost . . .
 A fost frumos, ca nici-odată . . .
 Povestea fericirii e mărgeaua,
 Ce mî-a picat tremurător din geană:
 O lacrimă . . .
 A fost —
 Adio!

Victor Bontescu.

ÎN LUNCĂ.

Idilă românească de Carmen Sylva.
(Urmare).

Numai de-aş avea o mamă, mi-aş aşeza capul în poala ei, cum văd că o fac copiii cite-odată de le netezeşte mama părul, şi apoi gîndurile îi bat cîmpii şi inima adoarme. Inima mea nu mai poate dormi de loc.

Mereu îmi bate şi stă cite-odată locului şi apoi iarăşi bate repede, repede. Ce însemnează asta, cînd inima nu vrea să-ţi adoarmă?

Dacă aş avea o mamă, mi-ar spune ea, să-mi doarmă inima şi ochii mi-s'ar închide în roala ei şi ea mi-ar netezi părul şi totul s'ar linişti în mine. Numai dacă aş avea o mamă, numai pentru scurt timp, pînă ce inima mi-ar putea să adoarmă, aşă, ca mai înainte, liniştită, adînc.

* * *

Astă-zî stetea locul lui părăsit, oamenii şi-au cărat grîul la îmblătît. Aū îmblătît, şi pe locul de peste drum boii umblău în cerc. Mie mi-se părea că-mi umblă peste inimă. Soare s'a dus. Soare nu mai este aici. Şi mie-mi curg lacrimile peste obraji, fiind-că 'mi pare că-s oarbă, de cînd nu-l mai văd. Lumea întregă e pustie. Vîntul urlă şi scutură pomii şi atunci cad frunzele şi sunt luate 'n vârtej de-asupra pămîntului şi nici nu ştiu ele încătrău să se aşeze, ca să nu poată să le cuprindă vîntul şi să le poarte vârtej. Sărmanele frunze mititele, nepu-fincioase! Mă doare inima. O ţin strînsă cu mîna, ca să pot îndura durerea. Oamenii de dincolo strigă cătră boi şi nici nu ştiu, cît rău îmi fac cu şipăţul lor. Ca şi cînd întregă lumea s'a făcut dintr'odată străină!

Nici că ştiam, că trăiam numai cînd îl vedeam, şi că mă gîndeam numai la el şi că fără de el nu era nimica. Nici că ştiam, că poţi trăi, dacă-ţi lipseşte soarele. Toate floricelele vestejesc, dacă pleacă soarele, căci vine gerul şi le omoară şi pier. Cum se şi poate, să nu fi îngheţat deja. Nu pot să trăiesc, dacă nu mai vine el. Cum poate să rămînă departe atît de fără de milă! Cum poate trăi fără de mine, de cînd m'a spus, că mă are dragă! Gîndeam, că va rămînea de aici înainte tot lîngă mine. Că nu va mai merge şi nu va mai fi, unde nu-î Evanghelu. Am crezut, că vom fi de-acum înainte amîndoi împreună, ca pomul şi coaja, ca tulpina şi floarea, ca noaptea şi stelele. Da, dar dacă noaptea-i fără de stele, toate stelele

aū ars, atunci şi bunul Dzeu n'a aprins altele. Aşa-i şi cu mine, dacă-i dus, mă ard şi eu ca o stea, şi mă sfişesc singură-singurică, în liniştea cea mai mare!

Vai, cum plîng. Vai, cît mă dor lacrimile! Am plîns dese-orî, cînd eram singură şi cînd mă certaū şi băteaū şi fiind-că nu mă avea nici un puî de om dragă. Şi acum mă are dragă unul pentru întîia oară, şi plîng acum cu amar, ca nici cînd încă. O vai, o vai. Cum mă doare inima! Soare e dus. — Nu! Nu! Îată-l, că vine coala, peste luncă şi vine drept înspre mine.

* * *

În iuncă aū căzut întîiele frunze îngălbenite. În curînd nu va mai fi Soare pe aici, se va duce în lucrătorea sa cît mai de grabă, îndată ce va fi îmblătît grîul. Nu va avea ce să mă păzească. Eu va trebui să rămîn singurică aici, afară, pînă ce va cădea zăpada şi va trebui să ducem caprele sub şopron, unde sînt adăpostite de zăpadă. Atunci i vine rîndul şi sărmanei Evanghelu la vatra cea caldă şi poate să ţeasă cît i iarna de lungă. Dar ce mă fac, dacă nu-l mai văd pe Soare? Nu ştiu. Cred că voiū vesteji şi eu ca frunzele şi voiū cădea jos şi eu, nu voiū mai putea trăi fără de privirea lui Soare, care-mi este soarele meu încălzitor!

Astă-zî a înotat pe dinaintea ochilor mei prin păriul, care a mai scăzut niţel, fiind-că n'a ploat de mult şi mi-a vorbit, vai, atît de drăgostos. Mi-a spus, că mă are dragă. Şi m'a agrăit: «Evanghelu». Îmi ştia numele şi era atît de dulce, cînd îl rostea: Evanghelu. L-aş fi auzit bucuos încă odată. Atît de dulce, încă nu l-a rostit nimenea. Şi ochi-î ardeau aproape de tot de ai mei şi nici că puteam pleca genele, trebuia să-l privesc mereu, şi de-odată mi-aū fost ochii plini de lacrimi şi el mă sărută. Şi a trecut iarăşi prin păriu şi eu mă uitam în urma lui. Şi lunca s'a cutremurat de-odată, ca şi cînd ar fremăta vîntul printr'insa. Freamătul era domol de tot, aşă ca un murmur blind şi frunzele toate tremuraū ca inima mea!

Lunca-i mama mea, ea simte cînd îmi tremură inima. M'am aşezat apoi în frunziş şi am plîns. Şi frunzişul era moale ca un pat cald şi, ca şi cînd ar vrea să mă mîngăie, umblău frunzele în jurul meu şi mi-se alipeau de faţă. Şi eu ziceam mereu: «Soare! Soare! Soare!» Nu ziceam alt-ceva. Inima mea n'avea loc pentru o altă vorbă. Nici florile nu rosteau alt cuvînt

căci viața și moartea lor vine dela soare. Și ast-fel ziceați și ele mereu: «Soare! Soare! Soare!» Întocmai ca și mine.

* * *

Și cînd am ațipit astă noapte, am simțit de-odată cum cine-va mă apucă lin de tot de mîna și cum îmi pune ceva în deget și mi-am deschis ochii atunci și pe degetul meu strălucea un inel de argint. Acum are sărmana Evangelu un inel. Și mi-am întins brațele după el, cum stătea așa și se uita la mîna mea, la inelul, pe care l-a făcut pentru mine și atunci a înghenunchiat el lîngă mine și m'a luat în brațele lui, și lumea întregă a încetat atunci de a mai fi. Eram singuri pe lume: Soare și eu, și nu vorbeam, ne aveam numai dragi, atît de dragi, precum încă nu ne-a avut nime pe întreaga lume. Noi nu sîntem ai nimănu, suntem numai ai noștri singuri și nimenea nu mi-l poate lua. Nimenea nu-mi poate lua din deget inelușul de argint, căci Soare l-a făcut pentru mine. Inima-mi bate, de cîte-orî arunc ochii la inel și de cîte orî gîndesc, că Soare

l-a făcut pentru mine. Cît de frumos arăta el în văpaia roșie a vetrii. Cînd închid ochii, îl văd stînd înaintea mea. Mi-a spus, că va veni în noaptea următoare iarăși, căci ziua nu poate, trebuie să lucreze, acum vrea să lucreze pentru noi amîndoi. Căci, dacă ne vom lua, să am toate bunătățile la el și n'am să mai păzesc caprele, ci am să lucrez pentru el și pentru copilașii, pe care ni-i va da bunul D-zeu.

El va veni iarăși și chiar dacă noaptea-i rece și întunecoasă n'o să sgribur de frig în brațele lui. Mi-se pare, că mi-e tată, mamă și frate și cu mult mai mult de cît toți ăștia, pe cari nu i-am cunoscut nici cînd. Și apoi îmi zise el, că nici el n'a cunoscut pe toți ăștia și că primul sărut, pe care l-a primit în viața lui, a fost dela mine. Și cînd mi-o spunea asta, ne sărutarăm iarăși. Ah, sînt atît de fericită, încît plîng. Floricelele doară plîng și ele dimineața, înainte de a sosi soarele, de bucurie și de dragoste prea mare. Cum să nu plîng și eu de bucurie și de dragoste! Sînt copila din florî, trebuie să fac și eu ca ele!

(Va urma).

Trad. de Horia Petra-Petrescu.

TABLA DELA LUGOJ.

←Urmare).

Trebuie să mărturisesc, că mă folosesc de exemplarul dluî consilier aulic V. Fagici, fiind bibliotecile închise și acest exemplar e cam folosit, așa că nu pot da toate formele în cari întîlnim pe *a*, citez numai șase cazuri.* *A* are următoarele înțelesuri, vezi pag. 1 din Paleoslovenic: 1. grec. *alla*, de, lat. *sed, vero*, 2. grec. *kaî*, lat. *et*, 3. cu condițional, 4. grec. *ina*, lat. *ut*, 5. *a ili* în întrebări, 6. *a ili* grec. de, lat. *sed*. etc. *Se* e forma neutrală a sing. dela pronumele demonstrativ *si* cf. litvanicul *šis*, lat. *cis* în înțelesul de *hic* (vezi Altkirchen slavische Grammatik de Vondrák, Berlin 1900, pag. 183 (184)). După sintaxă acest *se* neutral ar trebui să stea în plural, fiind-că aparține subst. *imena*. Corect ar trebui să fie *si imena* (cf. gramatica slavă citată pag. 184). În textul citat de Tihouravov avem *seî imena*. *A se imena* = Voici les noms și nu aici sint. Vezi de alt-fel și cuvinte din bătrîni de Hășdău, tom. II, pag. XXXIII.

Să trecem acum la nume. Vom atinge numai acele, cari nu sînt spuse cum ar trebui. *Pamînt* are predicatul *sfînt*, care nu se ține de *peatră*, căci între *sfînt* și *peatră* avem vorba *iugi* = lat. *auster*, să bine-voiască domniî a ceti tabla și să-mi spună de am drept, orî ba! Pe tabla mea, bine înțeles copil și în Tihouravov sînt lucrurile cum le spun eu. Dacă sfînt s-ar ținea de *peatră* ar trebui să fi *sventî* și nu *sventaa*, căci *kamen* (= *peatră*) e masculin, probă: 1. Miklosich, Paleoslov. 281, 2. Vondrák grammatika 172. *Măslin*, de ce? Maslina în slavă e și arborele, dar și fructul. Pentru ce arborele și nu fructul? Eu cred după, aparent slavică de sud, că s'ar potrivi mai bine *măsilnă* decît *măslin*. *Dver* de pe tablă înseamnă și *ușă*, nu numai *poartă*. *Nosilo* e vehiculum (cf. Mihlosich, Paleoslov. 455), de ce pat portativ? Vine vorba și de pat portativ. Vine vorba și de pat mai jos, dar autorii nu l-au știut afla. Între *nosilo* și *svitâkû*

= vehiculum și tomus (învălitoarea specialiștilor) se află cuvîntul *odri* pentru *odru* masc. în sens de grec. kline, lat. lectus (vezi Miklosich, Paleoslovenicul 492) și explică-ți și minunea cu *pat portativ*. E evident, cît de ingenioasă e invențiunea aceasta și cît de puerilă e forța ei de convigere. *Odrū* = pat, dar e masculin, *nosilo* să se derive dela *nositi* = a uce, a purta, numai că *nosilo* e neutru, acum o împreunare masculină cu una neutră ce poate produce? nimic mai mult, decît știința specialiștilor anonimi din misterul «tablei dela Lugoj».

Svitākū e tom, de unde învălitoare? *Kniga* e carte. Pe ce motiv o deschid Lugojenii? Unde stă *deschisă* pe tablă, căci la pag. 42, în broșura dlui Braniște se cetește: *carte deschisă*. Avem apoi intercalată între *kniga* și *klește dva* de pe tablă (așa și la Tihouravor) de autorii dela Lugoj o *fecioară*. De unde măi scot și aceasta? O *fecioară* nu poate răsări așa numai după placul cuiva. După cum stați lucrurile în adevăr, după *carte* vine *clește duple* și apoi prorociță *Țarița* (împărăteasă) are complementul *iskryniia* = proxima (Cf. Miklosich, Paleoslov. 262). După

soră vine *värtograd* = hortus (Cf. Mislosich, Paleoslov 77) necetit și netradus de specialiști. *Fiică* și *cea cu briū* iar trebuie apropiate de realitate. *Dăști obrucena* = filia desponsata. Obrucena se derivă dela verbul *obronciti* (Miklosich, Paleoslov. 477) și e particip. Urmează apoi *zrenie* = visus, *ilictro* = electrum, *nebo* = cer. De unde scot «*jețul*»? Răsărit, apus bine. *Sluțe* necetit, șengul e *soare*. *Plinthos* grecesc = *plinăta* slav = lature și nu *stilp*, care în romînă vine corect dela slavul *stlupū*. Sengul de *stilp* la tîrnaț l-a primit și lat. *săgeată* în dialectul Pădurenilor, posibil și n'tralt loc. Cazurile amintite pînă aici ilustrează competența specialiștilor dlor Brejan-Braniște. Invențiunea dlor se duce acum și mai departe. Dacă aū văzut, că romîna cu *lu*, care le-am spus-o, că ar da drept și unui istoromîn de autor, de altminteri observ, că *lu* pro *lui* e aproape general în limba comună a poporului și se-nfilnește și'n cărțile vechi în diferite provincii, zic o întorc la sîrbie. Dar acum, după această logică tabla ar putea fi și din Oltenia și din Muntenia. Motivele le vom vedea, cînd voi vorbi de grafia romînă.

(Va urma.)

Iosif Popovici.

FOI RĂZLEȚE.

Drumuri și orașe din România. București, Editura institutului tipografic «Minerva», 1904, în 8°; pag. 291; cu mai multe ilustrații în text.

Sînt cărți, nu numai științifice, a căror valoare o cuprinde pe deplin fondul lor obiectiv și sint altele, unde personalitatea autorului răsare printe rînduri și își arată la urma urmelor *întrăgă* înaintea ochilor. Cele dintîi le citești fără să te gîndești o clipă la cei ce le-aū scris; ei nu există pentru tine, ci există numai un intelect care le-a creat. Cele-lalte, acelea cari sînt cele mai rare și cele cuceritoare, nu le-aī putea citi nici odată liniștit, dacă vr'un glumeț oare-care îți-ar spune că nu oamenii extraordinari, cari le-aū făcut, sînt autorii lor, ci alții — cari nu se știu.

Cartea cea mai nouă a dlui Iorga este din rîndul acelor opere, cari nu se citesc fără ca din fie-care pagină a lor să răsbată la sufletul nostru lumina personalității autorului lor.

Dl Iorga numește cartea sa «*Drumuri și orașe din*

În numărul trecut am reprodus o pagină din volumul dlui N. Iorga, «*Drumuri și orașe din România*». Acum publicăm darea de seamă promisă. (N. Red.)

România», un titlu decît care altul mai nepretențios nu se putea găsi. Ceea-ce însă ni-se dă în cartea aceasta, nu este o simplă descriere de drumuri și orașe ale țării romînești, ci este o minunată icoană a *Romîniei reale*, operă a unui om de știință și a unui artist, deopotrivă de puternici în mijloacele lor. Alături de *Romînia pitorească* a dlui Vlahuță, care-ī o dulce cîntare de poet a frumuseților țării și a neamului ce-o stăpînește, opera dlui Iorga este o serie de tablouri prinse și ele de-o mînă de artist, dar prinse din cea mai curată realitate a lucrurilor și a oamenilor. Pe cînd opera dlui Vlahuță te umple de admirație pentru talentul poetului și te încălzește de dragostea pentru țară și pentru neamul idealizat ca în orî-ce poemă, cartea dlui Iorga te luminează și te îmbogățește cu înfățișarea în tot complexul ei a unei țări și a unei lumi romînești *ce există*, trezind în sufletul tău nu numai în sentimentele adînci ale unei alipiri strînse către ele, ci și conștiința ei limpede, sprijiniată pe elementele culturii romînești ce le desvălește orî le profește autorul.

Cele cite-va cuvinte, cari alcătuesc prefața, ne spun ele însele rostul operei:

«Sîntem un popor care nu se cunoaște pe sine și nu-și

cunoaște țara. Dacă le-ar cunoaște, le-ar prețui și ar căpăta o încredere în viitorul care, de fapt, i lipsește».

«Ori-cine e dator să înlătore pe cât poate această neștiință plină de urmări rele. Am crezut decî că folosesc celor din țara mea și de neamul meu, vorbindu-le despre Romîni și pămîntul romînesc, liber sau supus altora»

Ceea-ce ne promite dl Iorga, este o mare operă de educație culturală romînească și nimeni altul nu era mai indicat să o inaugureze decît istoricul-titan și strălucitul scriitor, cari s'au unit în personalitatea dsale, de ne-au dăruit și pînă acum o bogăție de lucrări, a căror importanță pentru epoca modernă a vieții neamului nostru de-abia viitorimea o va înțelege și o va slăvi.

Autorul începe cu Romînia și va trata «pe rînd, după însemnătatea lor, cele-lalte provincii ale neamului». Pentru fie-care provincie, ni-se va face întîiu «o descripție, o reproducere a întipăririlor» ce l-a lăsat autorului; ea va cuprinde de-o parte «orașele și drumurile», de altă parte «satele și mănăstirile». Partea a doua «va da o ghicire geografică populară a fie-cărui ținut romînesc», iar partea a treia va fi consacrată trecutului, care — pe lîngă datoria de pietate față de dînsul — nu e mort, ci trăcește în alcătuirea sufletelor noastre, căci viața unui popor, schimbîndu-se, se continuă».

Întîiul tablou al acestei opere romînești de geografie și de istorie culturală contimporană, se deschide ochilor noștri în *Drumuri și orașe din Romînia*. Avem patru capitale: *Țara-Oltului*, cu Turnul-Severin, Tîrgul-Jiu, Craiova, Rîmnicul și Caracalul; *Țara-romînească* propriu zisă, cu Slatina, Turnu-Măgurele, Pitești, Curtea-de-Argeș, Cîmpulungul, Tîrgoviștea, Ploiești, Sinaia, București, Călărași, Buzăul și Rîmnicul-Sărat; *Moldova*, cu Focșani, Bacăul, Piatra, Romanul, Fălticeni, Baia, Botoșani, Dorohoiul, Iași, Vasluiul, Bîrladul, Tecuciul și Huși; *Pe Dunăre*, cu Brăila, Galați, Tulcea, Sulina, Cernavoda, Constanța și Giurgul.

Un plan de călătorie sistematic ne plimbă pe drumurile mari și prin orașele țării, pornind dela Severin și întorcîndu-ne de unde am plecat. Tovarășul nostru de drum este o călăuză admirabilă: știe multe, nenumărat de multe lucruri din cele trecute și din cele de acum: observă tot ceea-ce ne poate interesa și ceea-ce, singuri-singurei, n'am putea vedea nici pe a zecea parte; are o judecată foarte ageră și foarte dreaptă; sufletul lui de om cu desăvîrșire superior se deschide frumuseților celor senine ale naturii noastre și fenomenelor sociale complicate cari se arată numai ochilor ce pot străbate în adîncul tănelor omenești, ale evoluției generale și ale individului, în formele lor deosebite prin rasă, prin tradiții, prin ordinea socială și prin educație; în sfîrșit, puterea lui de povestitor și de zugrăvitor este darul hărăzit numai maeștrilor cuvîntului. Dar tovarășul nostru este mai mult decît un învățat din cei fără seamăn, mai mult decît un observator psihologic cum rar să întîlnești; mai mult decît artist de mîna întîiu: el este un suflet de Romîn dintre acele pe cari le visează generații una după alta, pînă ce una din ele își vede visul cu ochii. Iubitor de țara și de neamul lui ca nealtul,

autorul cărții are conștiința limpede a sentimentului acestuia și rămîne discret cu el: iată iubirea cea mai adevărată — *iubirea de mamă*, care nu-î pe buzele celui ce-o poartă în suflet.

Neprețuit tovarăș de drum și minunată carte de călătorie! Realitățile naturii văzute și ale vieții ce se desfășoară n'înrînsa, sînt redade așa de cinstit și de exact, așa de simplu și de adevărat, că ori-cine va călători cu cartea în mîna prin aceleași locuri și în aceleași împrejurări, se va uimi de arta sinceră a descrierilor. O spun asta din oare-care experiență: cîteva drumuri și orașe din opera dlui Iorga, pe cari le cunoșteam de mai nainte, și un oraș pe care l-am revăzut după ce-am citit cartea. Dar ceea-ce ne farmecă și mai mult, ceea-ce ne dă senzația unei *călătorii făcute de noi înșine*, — sînt scenele de viață și tipurile de oameni prinse în fugă. Este o plasticitate și o precizie în asemenea pasaje, cum nu se întîlnește, nici la neamuri mai înaintate ca noi, decît în foarte puține opere de categoria asta.

Pe lîngă aceste calități obiective ale operei, ne mai întîmpină, și altele subiective, tot atît de remarcabile. Autorul, văzînd clipa, are puterea să evoace în mîntea noastră veacurile și une-orî să profetiască sufletului nostru viitorul. Un monument sau o biserică veche, o clădire modernă alătura cu o curte boierească în ruină, un țăran sănătos, chipeș și deștept care-ar trece pe lîngă nu știu ce soiu de Evreu hrăpăreț, — și avem icî sinteza trecutului de glorie și de durere romînești, colo tabloul spălăcit al civilizației pistruite cu care ne amăgim astăzi, d.ncolo iarăși înfățișarea în două-trei vorbe a rasei noastre scumpe, primejduită prin năvala economică a Evreimii. Întreaga carte este presărată — cu mîna fină și foarte harnică — de asemenea reflexiuni pline de învățătură, scînteiezi de umor sau de sarcasm une-orî, iar de alte-orî fulgerări geniale ce vor străbate cu lumina lor vremi depărate.

Nu citez din operă nici o frîntură, care să facă dovadă părerilor ce mărturisesc; ce poate dovedi mîna desfăcută din blocul unei statui a Venerei? Pentru cetitorii și pentru necetitorii operei, fragmentele sînt deopotrivă de prisos: pentru cei dintîiu, fiind-că n'au nici un drept la ele.

Dl Iorga sfîrșește prefața operei dsale cu o vorbă care spune foarte mult:

«Inchei dorind ca această cărticică să nu se împărtească de indiferența ce a primit și a omorît pe altele, ci să răsbată. Nu pentru mine însumi, ci pentru binele pe care sînt sigur că, ori-cum, îl poate face.

Fără indoială. Căci avem înaintea noastră una din cele mai bune cărți de educație romînească, ce s'au scris vre-odată. Ea trebuie citită de ori-ce Romîn cult, care ține să nu ia în deșert amîndouă aceste cuvinte. trebuie citită la noi, în Ardeal, tot atît de mult ca ori și unde printre Romîni, căci ea ne deschide porțile cunoașterii țării, de unde răsare astăzi cultura romînească pentru neamul nostru întreg.

Ion Scurtu.

CĂRȚI ȘI REVISTE.

— Dări de seamă și notițe bibliografice. —

Patimi, roman din viața românească de *Sofia Nădejde*. 405 pag. București. Editura librăriei C. Sfetea, 1904. Prețul 2 lei. Vom reveni mai pe larg într'unul din numărul viitor.

Armîna, «ediția întâia» a unui «roman social din epoca renașterii poporului român dela Pînd», de *Petru Vulcan* Constanța, Tipografia «Ovidiū». Prețul 2 lei. Vom reveni mai pe larg asupra operei productivului autor dela Marea neagră.

Am primit la redacție o broșurică de 23 pagini, scrisă de dl *N. A. Bogdan*, purtînd titlul «**La Roumanie**». Autorul laconic luminează neamul din țara Frîncilor asupra istoriei, literaturii, comerțului, industriei etc. . . țării românești. Broșura e o retipărire din revista: «*La revue Forénzienne Illustrée*».

«**Zile memoabile pentru Seliște și jur**» voci de presă adunate și edate de dl *Dumitru A. Mosora* înv. E o broșură de 119 pagini, cuprinzînd diferite rapoarte despre decurgerea mai multor festivități ce s-au dat în Seliște și jur. Toate acestea au însă mai mult numai un interes local. (Prețul 2 cor.)

CRONICĂ ȘI NOTIȚE.

Coperta numărului 3 e lucrată de dl *Octavian Smigelschi* cunoscutul nostru pictor bisericesc, despre a cărui distinsă activitate ne-am dat seamă în numărul trecut al revistei. Credem că facem o deosebită plăcere cetitorilor noștri, cînd putem da ast-fel de ilustrații. Mulțămim și cu acest prilej dlu *Smigelschi* pentru amabilitatea, care l-a îndemnat să lucreze anume pentru revista noastră, această splendidă ilustrație alegorică.

Coperta numărului viitor va fi lucrată de dl *D. Hîrlescu*, profesor în *Constanța* și va reprezenta a frumoasă schiță simbolică.

*

Din cauza aglomerării de material am fost siliți a amîna pentru numărul viitor continuarea articolului filologic al dlu dr. *S. Pușcariu* asemeni și traducerea din *Tragedia Omului*. Tot-odată cerem scuze tuturor colaboratorilor noștri, ale căror articole nu le-am putut publica pînă acum din cauza îmbulzelei de material și pe cari le vom da în numărul viitor.

*

Informatori străinătății. În numărul din 15 Nov. 1903 al revistei «*Das litt. Echo*», publică un dōmn ce se chiamă *Marcel Arpad* următoarele rînduri asupra celei mai recente mișcări literare românești din țara noastră:

După încetarea din anul trecut a «*Tribunei literare*», (Suplimentul de Duminecă a «*Tribunei*». Sibiu) care a fost excelent redactată, a început să apară dela începutul anului într'acești editură, o nouă revistă bilunară beletristică-literară, «*Femeia și familia*», sub con-

Prop.-edit.: OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU.

Șef.-red.: ALEXANDRU CIURA.

Red.-resp.: OCTAVIAN GOGA*

ducerea abilului *Silvestru Moldovan*. Revista și-a pus de țintă, să presinte un tablou al tuturor curentelor moderne din întregă literatura, prin essayuri și beletristică. Sub rubrica «*Sriitorii moderni*» se publică în numărul din Februarie un excelent studiu asupra lui *Grigore Alexandrescu*, un roman de *André Thenriet* etc. Cuprinsul numerelor următoare conține: Tractate scurte despre literatura internațională, biografiile autorilor contemporani remarcabili, traduceri și probe.

Dintre traduceriile din limba germană, este de remarcă cu deosebire o colecție de poezii lirice — din *Goethe* și *Heine*, de *Ioan Băilă*. (Sibiu 1903). Unele din poeziile traduse din *Heine* se pot înșira cu fală pe lîngă traduceriile lui *St. O. Iosif*.

Nu mai lipsă de nici un comentariu deosebit, fiind în curat toți cei dela noi asupra valorii acestor prestațiuni prea puțin lîferare, decît ne mirăm cum de revista serioasă «*Litt. Echo*», publică rîndurile prea puțin controlate ale amintitului dōmn cu împărecherea curioasă a numelor ce poartă.

POȘTA REDACȚIEI.

Dr. V. M. Articolul o să-l publicăm într'unul din numărul viitor. Îți mulțămim din inimă pentru dragostea ce ne arăți.

I. S. Cluj. «*Cîntecul*» în numărul viitor.

Ion Paltin. Versurile ce ne-ai trimis sînt frumoșele. Vă rugăm să omiteți de aici înainte espreșiile nepotrivite. Bală a după *Odobescu* am publica-o dacă n'ai avea une greșeli ce nu se iartă. Mai trimiteți și de vom putea, vom alege.

Sisifus. Înțelegem perfect gîndul care vă poartă condeul. E drept că limba literară acum e încă în stadiul dezvoltării, decît tot așa de ușor poți scrie și în altă limbă ast-fel. E vorba numai de nimerirea hazului. — Poeziile ce ne trimiți sînt spirituale și hazlii. Publicăm 2 strofe din :

TU EȘTI...

Tu ești îngerul de pază
În al vieții mele templu
Cum în sfîntul loc de rugă
Cantorul e de exemplu.

Din cetatea ta de stele
Chip strălucitor și pal
N'ai putea s'arunci o rază
Și 'n spre min' eventual?...

Genul acesta e cultivat în deosebi de *Gh. Ranetti* în țară, ale cărui opere îți pot fi de folos dacă peste tot vrei să mai continui meseria asta.

Celor-lalți vom răspunde în nrul viitor.

Rugăm pe st. noștri colaboratori să folosească ortografia fonetică în manuscrise.

APARE:	ABONAMENTUL:
La 1 și 15 a fie-cărei luni, stil v. Prețul unui exemplar 55 bani. În România 65 bani.	Pe 1 an 12 cor., pe jumătate de an 6 cor. Pentru străinătate 1 an 16 franci

Redacția:

IV., Strada Zöldfa 13

Administrația:

VI., Str. Vörösmarty 60a.

Tipografia «Poporul Român», Buda,pesta, strada Vörösmarty, 60/a.